

SULTAN RAEV'İN GÜNEŞİ TUTAN ÇOCUK HİKÂYESİNDE KADIN*

WOMAN IN SULTAN RAEV'S STORY OF THE BOY CATCHING THE SUN

Ercan YÜCEL*

Öz

Kadının toplum içerisindeki yeri ve hakları günümüzün önde gelen sorunu ve araştırma konularından biridir. Ataeril toplum yapısının kurulmasından sonra kadının statüsünün gittikçe düştüğü batı kaynaklı çalışmalarda belirtilmektedir. Özellikle Batı medeniyetinde, orta çağda daha da kötüye giden bu durum sanayileşme sonrasında elde edilen bilimsel başarılar dünya görüşü veya algısındaki gelişmelere rağmen eşitliğe ulaşamamış olunması, feminist hareketin başlamasında temel sebep olarak karşımıza çıkar. Odağı insan olan edebiyatın da bu durumdan etkilenmemesi imkansızdır. Eleştiri çalışmaları günümüzde eleştirmenin cinsiyeti veya yazarın cinsiyetinde bir kısıtlamaya gitmemektedir. Çalışmamızda Kırgız Edebiyatı'nın erkek yazarlarından Sultan Raev'in Güneşi Tutan Çocuk isimli uzun hikâyesi örneklem olarak alınmıştır. Bir hikâyeden beklenenden daha fazla karakterin bulunması örneklem olarak seçimde etkili olmuştur. Hikâyede olaylar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde bir köyde geçmektedir. Hikâye toplumun alıştığı sistemden, kültüründen farklı bir yapıya sahip yeni bir sisteme uyum sırasında yaşadığı problemleri ele almaktadır. Basıt ve Mital isimli karakterlerin merkezinde olduğu bir olay örgüsü ile güneşi tutan çocuk merkezli ikinci olay örgüsü birleştirilerek girift bir yapı oluşturulmuştur. Her ne kadar toplumsal değişim tartışılrsa da bu kadar çok karaktere sahip hikâye aynı zamanda çok sayıda kadın karakter de içermektedir. Ancak çalışmamızın odak noktası olan kadın karakterler daha çok ikinci olay örgüsü içerisinde yer alırlar. Dolayısıyla onların içerisinde olduğu olay örgüsü çalışmada merkez olmuştur. Kadın karakterler incelemesi üç aşamada yapılmıştır. İlk aşamada; kadın karakterlerin eserlerdeki durumları merkezinde farklı açılardan bakarak tasniflemeler sunulmuştur. İkinci aşamada ise; kadın karakterlerin eser içerisinde varlıkları tutum ve davranışları vesilesiyle irdelenerek durumları ortaya çıkartılmıştır. Sonraki aşamada ise kadın karakterler hakkında ortaya çıkartılan bilgilerin tutarlılıkları, hikâyenin kurgusu ile ilişkileri çerçevesinde tartışılarak "Güneş Tutan Çocuk" hikâyesinde kadın karakterlerin durumu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Sultan Raev, Kırgız Edebiyatı, Kadın, Feminist Eleştiri, Karakter.

Abstract

The place and rights of women in society is one of today's leading issues and research topics. It is stated in western studies that the status of women has gradually declined after the establishment of the patriarchal social structure. This situation, which worsened in the Middle Ages, especially in Western civilization, is the main reason for the feminist movement to begin, despite the scientific achievements achieved after industrialization and the developments in world view or perception. It is impossible for literature, whose focus is on human beings, not to be affected by this situation. Critical studies today are not restricted by the gender of the critic or the gender of the author. In our study, Sultan Raev, one of the male writers of Kyrgyz literature, has taken the long story titled The Boy Catching the Sun as a sample. The fact that there are more characters than expected from a story was effective in the selection as a sample. The events in the story take place in a village during the Union of Soviet Socialist Republics. The story deals with the problems experienced by the society during adaptation to a new system that has a different structure from the system and culture to which it is accustomed. An intricate structure is

* Geliş Tarihi/Received:10.10.2021, Kabul Tarihi/Accepted: 15.12.2022, DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7472432>

* Dr., Gaziantep Üniversitesi, Oğuzeli Meslek Yüksek Okulu Gaziantep/Türkiye, e-posta: yucelercan@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-4081-6907

created by combining a plot centered on the characters named Basit and Mital with a second plot centered on the child catching the sun. Although social change is discussed, the story with so many characters also includes many female characters. However, the female characters, who are the focus of our study, are mostly in the second plot. Therefore, the plot in which they are involved has been the center of the study. The analysis of female characters was conducted in three stages. In the first stage; classifications were presented by looking from different angles in the center of the situation of female characters in the work. In the second stage; the existence of female characters in the work was examined through their attitudes and behaviors and their situations were revealed. In the next stage, the consistency of the information revealed about the female characters was discussed within the framework of their relationship with the fiction of the story and the situation of the female characters in the story "The Boy Catching the Sun" was discussed.

Keywords : Sultan Raev, Kyrgyz literature, Woman, Feminist criticism, Character.

Giriş

Kadınlar içinde bulundukları topluma bilinen veya bilinmeyen, takdir edilen veya takdir edilmeyen yahut edilemeyen birçok fayda sağlamaktadır. Ancak kadınlara veya erkeklere sadece faydaları bakımından mı yaklaşmak gerekir? Bir bireyin varlığı ile toplum içerisinde bulunması yeterli değil midir? Varlığıyla topluma zaten bir katkıda bulunmamakta mıdır? Bu konuda tartışmalar uzayarak gidebilir. Toplumun yaşam tarzı, dünya görüşü veya onu algılayış biçimine göre bireylerine değer verdiği açıktır. Bu değerın tespiti için çok sayıda çalışmalardan biri de feminist eleştiri olarak karşımıza çıkar. Humm'un (2002) bildirdiğine göre feminist eleştiri ilk dönemde erkekler tarafından yazılan metinleri temel aldığı ve cinsiyete bağlı söylemlerin olması, değerlendirmede eril normların kullanılması ve cinsiyetin dil yoluyla kurulması gibi temel varsayımlarla başlamıştır. İlerleyen dönemde ise erkek eleştirmenlerin katkılarından da bahseder:

“Günümüz feministleri erkeklerin kaleme aldıkları eleştiri yazılarından ve erkek eleştirmenlerin önerdikleri alternatif eleştirel yaklaşımlardan edebi anlam üzerine çok şey öğrenmişleridir.”
(Humm, 2002, 23)

Çalışmamızın da bu yönde bir katkı umuduyla kaleme alınmıştır. Aşağıda kısaca hakkında bilgi vereceğimiz Sultan Raev, Kırgız Edebiyatı'nda önemli bir yazardır. Sultan Raev'in "Haftanın Beşinci Günü" isimli kitabı 7 hikâyeden oluşmaktadır. 168 sayfalık bu kitapta ödül de almış olan Güneşi Tutan Çocuk isimli uzun hikâyesinde kadınların işleniş hakkında söylemlerden ziyade kurgu içerisinde kadın karakterlerin durumu, üstlendikleri görevler bakımından irdelenerek kadının konumu hakkında bilgi edinme çabası içerisinde olunacaktır.

1. Sultan Raev'in Hayatı ve Eserleri

2022 yılında Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) Genel sekreterliğine seçilen Sultan Raev'in 1958 yılında Kırgızistan'ın Oş Bölgesi, Jooş köyünde 13 Temmuz 1958'de

dünyaya geldiği belirtilmektedir. Kaynaklardan öğrenildiğine göre Kırgızistan Devlet Üniversitesi Gazetecilik bölümünden 1984 yılında mezun olmuş. 2002 yılına kadar çeşitli gazetelerde görev aldıktan sonra bürokraside Kültür Enformasyon ve Turizm Bakanlığı da dâhil olmak üzere çok sayıda makamlarda görev aldığı TÜRKSOY web sitesinde detaylarıyla anlatılmaktadır.¹ Sanat hayatına bakıldığında bürokrasideki yoğunluğun benzeri görülür. 1988 yılında yayınlanan ilk kitabı Chan zhol çok sayıda eserinin yayınlandığı yine TÜRKSOY web sayfasında verilmektedir. Birçok eseri, Çince, Ukraynaca, Rusça'ya çevrilen² yazarın İngilizce yazılmış eseri de bulunmaktadır.

TÜRKSOY'un web sitesinde eserlerinin listesi aşağıdaki gibidir:

Chan zhol, Bişkek, 1988

Kun Karmagan Bala, Bişkek, 1991

Khanyshanyn Koz Jashy, Bişkek, 2008

Haftanın Beşinci Günü, Ankara, 2011

Weeping of the Queen (ingilizce), Londra, 2011

Korona, Moskova, 2012

Zhanzhaza, Bişkek, 2013

Kara, Londra, 2015

Antistandart, Bişkek, 2016

Topon, Bişkek, 2018

Pyaty Den Nedeli, Bişkek, 2017

Pusu, Bişkek, 2019

Ilegilek, Bişkek, 2019

Potop, Moskova, 2019

Tumarhane, Ankara, 2018

Zhanzhaza, Astana, 2019

Dramaları:

Oo, Kyzdar - N.Abdykadyrov, 1990, Tunguch Tiyatrosu

Kun Karmagan Bala - A.Sarlybekov, 1990, Naryn Drama Tiyatrosu

Dubal - R.Usmanov, 1992, Jalal-Abad Merkez Tiyatrosu

Woman - A.Sarlybekov, 1993. Gençler İçin Tiyatro

¹ <https://www.turksoy.org/genel-sekreter> sayfasında yıl ve makamlar olarak detaylı şekilde üstlendiği görevlerin listesi bulunmaktadır.

² Tam bir liste bulunmamakla beraber kaynakçada belirtilen “Haftanın Beşinci Günü” adlı eserin girişinde Sultan Raev’in hayatı başlığı altında farklı dillere çevrildiği ve özetle ödülleri olduğu belirtilir. Eserlerin listesi TÜRKSOY web sitesinden alınmış olup ödüller de detaylı şekilde aynı sitede bildirilmektedir.

Kashar - S.Rayev, 1998. Naryn Drama Tiyatrosu
Tayamam - N.Abdykadyrov, 1999, Tunguch Tiyatrosu
Iskhak Razzakov - S.Rayev 2000, Oş Kırgız Drama Tiyatrosu
Weeping of the Queen - S.Rayev, 2001, Tunguch Tiyatrosu
Long Road to Mecca - B.Abdurazakov, 2011, Uchur Tiyatrosu
Prompter - S.Rayev. 2015, B.Kydykeeva Gençler Tiyatrosu
Weeping of the Queen - S.Rayev, 2001, The Space Tiyatrosu, Londra
İlegilek - S.Rayev. 2016, Tunguch Tiyatrosu
Man - S.Rayev. 2018, M. Ryskulov Naryn Akademisi Drama Tiyatrosu
Senaryoları:
Kurmanjan Datka (film, ortak yazar)
Last Day (yazar, yönetmen)
Agai (yazar, yönetmen)
Woman (film, yazar)

İlk şiiri Ak-buraa ve Toolorum isimli eserlerinin 1977 yılında yayınlandığı, düz yazı olarak 1982 yılında yayımlanan Akırtı Kat isimli hikâyesi olduğunu İltaş (2022) belirtmektedir.³ Çalışmamızda inceleyeceğimiz Güneşi Tutan Çocuk uzun hikâyesi ile 1989 yılında Kırgızistan Lenin Komsomol Edebiyat ödülü kazanmıştır. (Raev,2011, 5)

2. Vaka Takdimi

Güneşi Tutan Çocuk hikâyesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde bir köyde geçen olayları ele alır. Köy, olay zamanından 10 yıl önce baraj inşaatı sebebiyle bazı değişikliklere uğramıştır. Köyün bir bölümü daha yukarıya taşınmış, baraj sularının altında kalmasa da köyün mezarlığı yerine yeni bir mezarlık belirlenmiştir. Köy taşındıktan sonra eski mezarlığa ziyarete giden olmadığı gibi defin işlemi de hiç yapılmamıştır. Bir dönem bölgede kuraklık yaşandığında Kolhozun kotasını dolduramayacağı anlaşılır. O dönemde kolhoz denen birimler için tahsis edilen arazilerde belirli miktarda üretim yapma şartı konmuştur. Ancak kuraklık döneminde kotanın mevcut arazilerle dolmayacağını anlayan Kolhozun başındaki Basıt kurallara aykırı olarak eski mezarlığı tarla olarak kullanıp ekmeyi planlar. Gerekçesi yıllardır kullanılmayan mezarlığın artık işlevini yitirdiğidir. Mezarlığın topluluk için bir değer taşımadığını düşünür ve planını uygulamaya koyar. Köyde sadece bir çoban duruma itiraz eder.

³ Sultan Raev'in eserleri hakkında bilgi edinmek için; "Sultan Raev'in Tımarhane adlı eserinde alegori" başlıklı yüksek lisans tezinde diğer eserleri hakkında kısa bilgilendirmeler mevcuttur.

İtirazını üst birimlere de iletince bir tür soruşturma ve mahkeme kurulur. Ancak Basıt sistem içerisinde yıllardır çalışan biridir ve sistemin tüm işleyişine hakimdir. Soruşturma sırasında ona Mital isimli bir çalışan da yardım eder. Çoban hakkında sahte evraklar hazırlanır ve yalancı şahitler bulunur. İkili ilişkileri ve Mital'in uyanıklığı ve hatipliği ile soruşturmada Basıt aklanarak çıkar. Kotayı dolduran statüsünü koruyan Basıt Mital'in performansından memnun kalarak akranlarından öne alarak onu önce şef yapar. Daha sonra statüsünü de kullanarak Mital'i genç yaşına rağmen muhtarlık mevkiine getirir. Mital ile o kadar iyi anlaşmaktadır ki emekliliğinde halefi olarak Mital'i gördüğünü de açıkça belirtir. Ancak hiç beklenmedik bir anda Basıt hastalanır ve ölüm döşeginde mezarlık konusu vicdan azabı çekmesine sebep olur. Mezarlığın kutsal değerlerini düşünerek vicdan azabıyla ölür. Tarla olarak kullandığı eski mezarlığa defnedilecektir.

Basıt ve Mital'in başından geçenler onların gözünden iç monologlarla anlatılırken köyde bir çocuk hakkında bilgi verilir. Birden fazla erkekle birlikte olan ve köyde muteber kabul edilmeyen bir kadın bilmediği birinden hamile kalmış ve çocuğu doğurduktan sonra kendi babasının evinde bakmak zorunda kalmıştır. Durumuna dayanamayarak çocuğu atıp kurtulmaya çalışırken dul bir kadın olaya şahit olur ve çocuğu sahiplenir. Anne ise köyden uzakta birisinin yanına kaçar ve orda yaşamını devam ettirir. Dul kadın çocuğa baksa da olay zamanından 5 yıl önce vefat eder. O tarihten sonra annesi yaşıyor olmasına ve dayısı da olmasına rağmen çocuk dul kadının evinde tek başına yaşar. Çocuğun tek hayali Güneşi tutmaktır. Bir gün güneşi tutmak için koştuğunda bir kızın iki adam tarafından zorla sazlığa götürüldüğünü görür. Sazların sallandığını görmüş, sonra iki adamın alel acele çıktıklarını görünce onlara doğru koşturur. Tecavüze ve cinayete çocuğun şahit olduğunu sanan bu iki adam çocuğu arabalarının altına alarak öldürüp köyden kaçarlar.

Çocuğun ve Basıt Bey'in cenazeleri aynı gün ve saatte yan yana mezarlara defnedileceklerdir. Defin işlemlerini takip eden Mital çocuğun cenazesinin mezarlığa aynı zamanda geleceğini görünce statüsünü kullanarak usulsüzce çocuğun defin işlemini eski mezarlığa yönlendirir. Çocuğun geciken defin işlemi yapılırken yıkılan bir sıçan yuvasından çıkan sıçan yavruları gruptan bir kişi tarafından öldürülür. Bu kişi defnedilen çocuğun tek arkadaşı olan çocuğun dayısıdır. Çocuk dayısını durdurmak isteyince dayısını kızdırmıştır. Kızgınlıkla dayısı çocuğa aslında evlatlık olduğu gerçeğini bir anda söyler. Bu şok ile eve giden çocuk akşam evde ateşler içinde rüyasında Güneşi tuttuğunu görür.

3. İnceleme

Hikâyede biri sıçan, diğerleri insan olarak altı kadın karşımıza çıkar. Birincisi ölen çocuğun öz annesidir. İkincisi onu sahiplenen dul kadın, üçüncüsü ise diğer çocuğu doğuran dördüncüsü ise onu evlat edinmiş kadın iken bir de tecavüze uğrayarak öldürülen küçük kız vardır.

Hikâye kısaca hava ve köyün tasviri ve taşınmadan itibaren tarihçesi hakkında kısa bir bilgi vermeyle başlar. Tasvirle önce eski mezarlıktaki sıçan yuvaları sonrada Sıçan Ana'ya gelir.

“Sıçan-Ana ömründe bunun gibi çok felaketler görmüştü. Bu yüzden olsa gerek bugün o da bu fırtınaya kayıtsız kaldı.

Cam gibi parlayan gözleriyle dışarıya bakarak ininin ağzında uzun zaman kaldı. Bu mahluk ılık çalan rüzgârın dinmesini bekliyordu. Bu sırada sıçanın aklında sadece yiyecek bulma düşüncesi vardı.” (Raev,2011, 10)

Havanın düzelmesini bekleyen Sıçan-Ana'nın aklından geçen düşüncelerle sıçanların hayatının zorluğu verilir. Bu zorluklar sonrası hemen yavruların dönülür:

“Sıçan Ana ininin ağzında parlayan gözleriyle dışarıya bakmakla meşgul olmakla birlikte, kafasındaki karışık dipsiz düşünceler onun ana kalbini sızlatıyor, hesapsız üzüntüleri kum gibi savruluyordu. ... sürünen yavrularına bakarak hangisinin kime yem olacağını düşünürken kalbi sızlıyordu. Yavruları sıçan ananın bu üzüntüsünü nereden bilsinlerdi ki? Onlar kendi inlerinin o tarafından bu tarafından kafalarını çıkararak dışarıdaki aleme merakla bakıyorlardı. Bazen yerinde oturamayıp dışarıya çıkıveriyorlardı.” (Raev,2011, 11)

Sıçan anadan bahsedilirken artık sadece tek bir bireyden değil yavrularından sorumlu bir birey çıkar okurun karşısına. Daha sonra bir sıçanı hayatta ne tür avcılar beklediği, hayatın zorluğu anlatılmaya devam edilir. Fakat zorluklar yavrular büyüyünce olacak değildir. Sıçan Ana'nın yavruları daha şimdiden bazı konularda eğitmiş olduğu da anlatılır:

“... Sıçan Ana bir felaketin olacağını hissetmiş gibi uzun bıyıklarını her zamankinden farklı kıvrıp hemen yavrularına ulaşip onlara dikkatli olmalarını haber vermek istiyordu. Böyle durumlarda o hep şaşırırdı. Şimdi de böyle davrandı. Yavruları da Allah'tan annesi gibi çok dikkatliydi. Annesinin endişesini onlar da hissederek inin ortasına geldiler. ... annesi acı bir çığlık attı. Bir kötülük hissettiği zaman hep böyle bağırdı.” (Raev,2011, 14)

Mezarlığa gelen kişiler ölenleri defnedecek kişilerdir. Merkezdeki karakterlerden olan Basıt ölen ve defnedilecek kişilerden biridir. Hikâyede merkez kişilerden olan Basıt Atakulov ve Mital'in üstünden anlatım devam eder. Onların mücadeleleri hikâyeyi sürükler. Toplumun geleneklerini, değerlerini yok sayarak yaptıkları eylemler bir bir anlatılır. Bu anlatım zıtlıklar üstünden yapılır. Basıt ne yaptığını anlamış, ölüm döşğinde vicdan azabıyla yaptıklarını

düşünürken Mital’de bilinçsizliği görürüz. Mital’in hala bu konuda gözü açılmamış, Basıt’ın defnedileceği mezarlığa geldiğinde bile bilinçsizliği devam eder. Köyün delisi olan, gayri meşru ve tek başına yaşayan 10 yaşlarında çocuğun defnedilmesi işlemini statüsünü kullanarak yerini değiştirir.

Bu sahneden itibaren çocuk üzerinden kadın karakterler görünmeye başlar. Ancak sıçan gibi merkezde değil birinci halkadadırlar. İlk kadın çocuğun annesidir. Çocuğun kim olduğu anlatılırken okuyucu bu kadından haberdar olur. “Oğlunun haberini ilk önce dağ taraftaki köyde yaşayan annesine bildirdiler.” (Raev,2011, 37) Aslında buradaki sahnede önce kadın konuşturulmaz. Kadının olay anındaki kocası konuşmaktadır:

“Deli oğlu ölse ne olacak? Çok iyi olmuş. Burada akli yerinde olan çocuklarına bakamıyor. O benim kanımdan değil. ... adetlere göre gömelim, annesi gelsin diyorlarmış. O da insan mı ki? He he, şunlara şaşıyorum, bir çukura götürüp atmadınız mı onu? Annesi olsa ne olacak? Hiçbir yere gitmez o. Evden bir adım bile atсын, keserim onu.” (Raev,2011, 37)

Annesi Büsayra, başka yerden gelen bir adamdan hamile kalmış ve köyde ahlaksız kadın olarak anılmaya başlamıştır:

“... başka yerden gelen bir adamdan hamile kaldı. Çocuk da geri zekalı çıktı. Büsayra hiç rahat oturmadı. Gururundan kötü düşüncelere uyarak zekasız çocuğundan kurtulmaya çalıştı. Alın yazısına yazılmış acı kaderine sadece çocuk engel olmuş gibi ondan kurtulmak için akıl almaz düşüncelere kapıldı. Birilerine bırakacak olsa bu çocuğu kim alsın, akli yerinde olsaydı çocuk doğuramayan bir kadına verir kendisi de istediği yere giderdi. Büsayra’yı da köylüler hiç rahat bırakır mı? Onun etrafında dedikodularını dolu gibi yağıdırıyorlardı. Onun gibi ahlaksız işine kızıyorlardı.” (Raev,2011, 38)

Hamileliğinde yalnız kalmış ve babasının yanında kaldığı orda çocuğu doğurup bakmak zorunda kaldığı da verilir. Ancak bu bilgi kadının çocuğu ölüme terk etmesiyle beraber verilir:

“Babasının evinde çocuk doğuran bu kadına kim baksın? Çocuğu ayağa kalkarak daha yürümeden halkın sözünden utanarak sokağa bile çıkamayan bu kadının aklına adi bir düşünce geldi, utancından her türlü kötülüğü de yapmaya hazırды. Hatta küçük çocuğunu tuvalete atmaya cesaret etmiş ...” (Raev,2011, 39)

Bu sahnede eserdeki üçüncü kadınla tanışılır. Köydeki bir dul kadındır. Çocuğun annesi Büsayra’yı bebeğini tuvalette terk edecekken görmüştür: “Hatta küçük çocuğunu tuvalete atmaya cesaret etmiş ama onu köydeki bir dul kadın fark ederek milletin önünde rezil etmişti. ... O zaman dul kadın onu iyice azarlamıştı.” (Raev,2011, 39)

Çocuğun bakımını üstlenen dul kadın hakkında ise öz annesi kadar detay yoktur. Olay zamanından 5 yıl önce öldüğü verilir. Okuyucu sadece çocukla bir diyaloguna şahit olur. Orada

çocuğun anneanne diye hitap ettiği görülür: “ – ‘Anneanne’ demişti çocuk o zaman – ‘İnsanlar niçin güneşe iki gözle bakamazlar ha?’ bir gün çocuk yaşlı kadına beklenmedik bir soru sormuştu.” (Raev,2011, 40)

Dul kadın veya anneanne olay zamanından beş yıl önce öldükten sonra çocuk aynı evde tek başına yaşamaya başlamıştır.

“Bu oğlan köyün eteğinde bundan yaklaşık beş sene önce ölen dul bir kadının evinde kalıyordu. O evde tek başına yaşıyordu. Onun evi sokağın dağ tarafında idi. O yapayalnızdı. Evinin eskiliğine gözleri alışmıştı. Hatta ahali sokağa o çocuğun adını vermişler şaka olsun diye. Oranın sakinleri ise insanların böyle sözlerine adamakıllı kızıyorlardı, oğlanla aynı sokakta oturmayı zaten hiç birisi istemiyordu.” (Raev,2011, 38)

Çocuk tek başına yaşamaya başladıktan sonra akla gelecek sorulardan ilki annesine ne olduğudur? Dul kadın çocuğun bakımını üstlenirken olay sonrası Büsayra dağ tarafında birisinin yanında yaşamaya başlamıştır: “Çocuğu doğuran kadın ondan sonra halktan kaçarak dağ tarafındaki bir sarhoşun elinde kaldı. Yıllarca kendi toprağına ayağını basmadı utancından.” (Raev,2011, 39)

Ancak çocuk yapayalnız kaldığında da annesi gelmemiştir. Dedesinin yaşayıp yaşamadığı hakkında bilgi yoktur. Diğer yandan çocuğun dayısının yaşadığı fakat çocuğa yanına almadığı dolaylı olarak verilir:

“Bu çocuk ‘Güneşi tutup eve getireceğim’ derdi sürekli. ... Onu duyanlar hakaret eder gibi sessizce gülümseyerek ‘Her zamanki zıvalıklarından biri de bu’ diye önemsemezdi. Gerçekten çocuk güneşi canından çok severdi. ... Bazı geceler kimsesiz boş eve ansızın çocuğun evine yakınlarda yaşayan dayısı gelir ve ‘Yarın senin güneşini yakalayıp şu evin ta baş köşesine koyacağız tamam mı? Dışarıya hiç çıkarmayız onu tamam mı?’ dayısının bu sözlerinin arkasından daha çok söz söylenirdi: ‘Önce benim evimin çatısına çamur dökmeme yardım edersen, sonra senin güneşini dağların tâ öbür tarafındaki yuvasından tutar geliriz. Anladın mı? Yarın erken geleceğim, ikimiz çamur hazırlayacağız.’... Güneşin adını duydu mu çocuk her şeye hazırды.” (Raev,2011, 39)

Dayısının onu yanına almadığı gibi sadece ihtiyacı olduğu zaman geldiği acı şekilde anlatılır. Çocuk bir gün yine güneşi tutma hayaliyle çıktığı eve akşam olunca dönemez. Bir arabanın altında kalarak ölmüştür. Okuyucu hikâyedeki diğer kadını, ilerleyen sayfalarda başka bir dayının yeğeni olarak tanır. Ölen çocuğun tek arkadaşısıdır ve defin sırasında mezarlıkta Sıçan Ana’nın yuvasının yıkılmasıyla yavrularının meydana çıkışı ve bir kişinin onları öldürmesi son kadınla tanışmamızı sağlar. Yavru sıçanları öldüren kişi bu çocuğun dayısıdır. Çocuk yavru sıçanlar öldürülürken karşı çıkınca dayısını kızdırmıştır. Dayısı da ona dönüşte hayatı hakkında önem bir bilgiyi söyleyiverir:

“Bekle seni bu esmer yaşlı kadının mı doğurduğunu mu zannediyorsun yavrum? O senin hiç kimsen, o sadece dul bir kadın! Annen yerinde oturamayıp seni başka birinden doğurmuştu tamam mı? Babanın kim olduğunu biz değil, annen bile bilmiyor. Utancından seni doğum evine bırakıp kaçmıştı. İşte annem dediğin dul kadın seni evlatlık almıştı, tamam mı?” (Raev,2011, 91)

Çocuk evlat edinilmiştir. Sonradan öğrendiği bu bilgi ciddi bir travma başlatır. Akşam saatlerine kadar bu durumu düşünerek uyuyamayan çocuk bir süre sonra uykuya dalar:

“Çocuk güneşi koltuğunun arasına sıkıştırmış, büyük tabak kadar vardı. Bütün çocuklar gürültü patırtı yaparak çocuğun arkasından gidiyorlardı. Sokak dolu çocuklar güneşi görüp ağzını açıp kalmışlardı, bakın! Çocuklar onun arkasında kalmayıp takip ediyorlardı, gözleri güneşten hiç kamaşmıyordu. İşte bakın, çocukların sevmediği açığöz büyük insanlar gözlerini güneşe doğru açamayıp kör oldular. Oradaki çocuğun dayısına da bakın, çocuğun önünde diz çökerek acı acı ağlayarak çocuktan af diliyor, göl gibi gözyaşlarını akıtıyor. ... Bakın, çocuk güneşi bağrına basarak sokakta gidiyor, ona öyle sarılmış ki..” (Raev,2011, 93)

Çocuğun yanında evlat edinen annesi vardır. Çocuğu evlat edinen bu kadın hakkında esmer ve yaşlı olduğundan başka bir bilgi yoktur ve hikâyede varlığı da sadece çocuk rüya görünce müdahalesinde görülür:

“ ‘Kurbanın olayım kutsal güneş!’ diye çocuğunun anasının sığındığı güneş sen misin? Sen misin?..

Tam burada çocuk uyanıverdi. Rüyası makasla kesilmiş gibi oldu.

- Uyu, ne sayıklıyorsun oğlum, dedi anası oğluna. – sen üşütmüşsün bugün. Ateşin de var...

- Ana, dedi çocuk. – Ben bir rüya gördüm. Rüyamda güneşi tuttum. Ona öyle sarıldım ki... Öyle kocaman bir kabak kadar varmış.

- Hangi güneşten bahsediyorsun, uyu. Ateşin var. Uyu, gereksiz şeyler konuşma oğlum, dedi anası çocuğun dediklerini önemsemeyerek. – Güneşi yakalamak nerede ki oğlum.” (Raev,2011, 94)

Ölen çocuğun son anlarında okuyucunun tanıştığı bahsedeceğimiz son kadın karakter yine isimsizdir. Anne olmayan tek kadın karakterdir. Çocuk yine güneşi yakalamaya gitmiş ama yine yakalayamadan üzgün olarak geri döndüğü son akşamında kadını görür:

“Tepeden aşağı doğru dolaşarak inerken taşlı yolda birinin acı sesini duydu. Korku nedir bilmeyen çocuk bu sefer korktu.

- ‘He he yakalandın mı yavrum? Bence hesaplaşma vakti geldi artık ha? Kız mısın, kız değil misin, bunu Allah’tan başka kimse bilmiyor. Bir kontrol edelim’ dedi acı acı bağırان kızın boynuna sarılan şişman adam.

...

- ‘Bırakın beni şerefsizler.’ Bırakın! Bu yüzden mi getirdiniz beni buralara? Ben sizi mahkemeye vereceğim! Adiler! Yuh size be! Bırakın diyorum... Mahkemeye vereceğim sizi!’ Kız hıçkırarak ağlıyordu.” (Raev,2011, 41)

Olay daha sonra çocuğun bakış açısıyla anlatılmaya başlanır.

“İki kişi kızı kamışların arasına doğru sürüklediler. Çocuk bunu anlamadı. Kızın sesi kamışların arasına girer girmez kesildi. Kamışların üstü biraz sallandı. Kızın elbisesi yukarı atıldı...

Kamışların arasından uçkurunu düzelterek çıktı etine dolgun adam ve gür sesiyle ‘Boğdum onu, boğdum’ dedi.” (Raev,2011, 41)

Katiller bu sahneden sonra olaya şahit olan çocuğu deli olduğunu bildikleri halde arabalarının altında ezerek kaçarlar. Ancak hikâyede öldürülen kız hakkında başka tek kelime bile görülmez.

Sonuç

Eserde toplamda 6 kadın bulunsa da ikinci çocuğun öz annesi hakkında yok denecek bilgi vardır. Biri dışında hepsi annedir. Annelere baktığımızda ise bakış açılarına göre farklı tasnifler mümkündür. Çocuk doğuranlar olarak Büsayra, ikinci çocuğun annesi ve Sıçan Ana, doğurmayanlar ise evlatlık edinen iki kadın ve tecavüze uğrayan kadın şeklinde bedensel bir tasnife gidilebilir. Diğer yandan tutum ve davranış temelli bakılacak olursa çocuk bakanlar evlatlık edinen iki kadın, Sıçan Ana bakmayanlar ise diğerleridir. Ancak tecavüze uğrayan kadının çocuğu olduğuna dair eserde bir bilgi mevcut değildir. İlk çocuğu evlat edinen dul kadının da çocuk sahibi olup olmadığı açık olmadığından doğurma konusunda bir tasnif yeterli olmayacaktır.

Toplum içerisinde konumu bakımından bakılınca olumsuz kadın örneği çocukların öz anneleridir. Olumsuz kadın olarak Büsayra ön çıkar. Eserde Büsayra’nın olumsuz örnek olduğuna dair çok sayıda söylem görülür. Dul kadının fırça atması, hem cinsi tarafından da reddedilişini göstermesi bakımından en önemli göstergedir. Diğer olumsuz örnek ise ikinci çocuğu öz annesidir. Ancak daha önce de bahsettiğimiz üzere çocuğun dayısının anlattıklarından başka bir şey bilinmemektedir. Temel olarak bu iki kadın da birden çok erkekle beraber olan ve çocuklarının babasının kim olduğunu bilmeyen kadınlardır. İkisi de çocuklarını doğurduktan sonra terk etmeleri de diğer ortak yandır.

Çocuğuna bakmayan kadınlardan Büsayra, ahlaken zayıf olduğu kadar çocuğuna bakma sorumluluğunu taşıyamaz. Bu safhada dul kadın tamamen toplumsal kriterlere uygun anaç sahiplenici kadın rolündedir. Bu açıdan bakılınca dul kadının toplumun verdiği annelik rolünü benimsediği düşünülebilir. Fakat durum bu kadar basit görülmemelidir. Dul kadın 5 yıl sonra ölünce çocuğa bakan kimse yoktur. Çocuğunu ölüme terk etmiş bir kadın zaten bakmayacaktır şeklinde bir önyargı olsa bile dedesi, dayısı veya herhangi bir akrabadan bahsedilmez.

Dedesinin ölmüş olabileceği düşünülürse de dayısının yaşadığı açıktır ve sadece işi düştüğünde yeğenine gittiği de açıkça belirtilir. Köyün diğer kalanının ise bu çocuğa nasıl baktığına dair açık bilgi yoktur. Bu perspektiften bakınca toplumun kendi içerisindeki bir bireye bakmadığı görülür. Bu eylemde topluluk içerisinde yaşayan erkek veya kadın ayrımı yapılmaz.

Toplumsal yapı bakımından normal olmayan diğer durum ise tecavüze uğrayan kadındır. Tecavüze uğradıktan sonra öldürülen kadın hakkında kayıp olduğu arandığına dair bilgi yoktur. Çocuğun aynı saatlerde öldüğü, en erken defin işlemi olsa bile ertesi gün defnedildiği düşünüldüğünde en az bir gece geçmiştir. Köyde herhangi bir koşturmaca veya en ufak bir hareketlilik bile görülmez. Köy ahalisinin kimsesizlere ilgi göstermediği düşünülecek olursa tecavüz edildikten sonra öldürülen kadın ya kimsesizdir ya da kimsenin görmek istemediği ahlâken düşük kadınlardan biridir. Ancak kaçırılanların kızla konuşmasına bakıldığında:

“- ‘He he yakalandın mı yavrum? Bence hesaplaşma vakti geldi artık ha? Kız mısın, kız değil misin, bunu Allah’tan başka kimse bilmiyor. Bir kontrol edelim’ dedi acı acı bağırarak kızın boynuna sarılan şişman adam.” (Raev, 41)

Burada kızlığın sorgulanması en azından herkesle yatan kötü kadın tiplmesi içerisinde olmadığını açıklar. Büsayra’nın babasının evinde çocuğunu doğurup bakmaya başladığı da düşünüldüğünde öldürülen kadın hakkında birilerinin arayışta olması gerektiği görülür. Toplumsal yapı olarak bakıldığında bu tutarsızlıklar bizi hikâyenin tezli olması gerektiğine götürür. Toplumsal yapının nasıl bozulduğunu, insanların yeni sistemdeki menfaatlerini öne alarak nasıl kendi kültürlerini yıktığını göstermeyi amaçladığı değerlendirdiğimiz hikâyeyi inceleyen Söylemez de bu konunun üstünde durur:

“Sultan Rayev’in hikâyesindeki Sovyet döneminde sistem tarafından ötekileştirilen/mankurtlaştırılan insanlar karşısında saf ve temiz kalmış bir çocuğun trajik öyküsü anlatılmaktadır. Öyküde özellikle gizlenen hakikat ve geleneklerinden koparılan bireylerin durumu aktarılır.” (Söylemez: 2011: 93)

Bu değerlendirmeye ek olarak, hikâyede sadece ölen çocuk değil çocuklar ve mevcut kadınlar masumiyetin temsili olarak karşımıza çıktığı söylenmelidir. Kadınlar da menfaatçi toplum içerisinde yok olan kültürel yapıyı göstermede bir nesne konumundadırlar. Dolayısıyla bu kişiler hakkında detaylı anlatım hikâyenin yapısını bozacak hatta form olarak hikâyeden romana geçiş yapılacaktır. Büsayra hakkında zorunluluktan bahsedilmiş olması ve ölen çocuğun hayali ve durumunun detaylandırılması yeterli olmuştur. Zira bakıldığında ikinci çocuğun annesi ile Büsayra arasında paralellikler mevcuttur. İkisi de kabul görmeyen kadınlardır. İkisi de çocuklarını terk etmişlerdir. Çocuklara bakıldığında da benzerlikler dikkati çeker. İkisi de evlatlık edinilmiş ve bakılmıştır. İkisinin de dayısı vardır ve benzer tutum ve

davranışlar gösterirler. Çocukların hayalleri ve bakış açıları da benzerdir. Böyle olunca karakterler arasında eşleşme olmuş ve tek karakter haline gelmişlerdir. İki çocuk tek çocuk oldukları gibi onları evlatlık edinen kadınlar arasında da ayrılık hissedilmez. Güneş hakkındaki görüşleri de birebir aynıdır.

Öz annelerindeki benzerlikle beraber okuyucunun karakterleri eşleştirerek tek karaktermiş gibi düşünceye kapılmasını sağlayan diğer önemli unsur ise isimlerdir. Dion (1983:246) “isim, kimlik ve benlik” başlıklı makalesinde kişilik kuramcısı Gordon Allport’un “kişinin isminin, yaşamı boyunca kimliğinin düzenlerken odak noktası”, benzersizliğin psikolojik teorisi kapsamında C.R. Snyder ve Howard Fromkin’in ise “bireylerin kendilerini diğerlerinden ayırabileceği benzersiz nitelikleri” olarak tanımladıklarını aktarır. Jeshion (2009) ise tartışmalarına, dilimize insan anlığı üzerine bir deneme olarak çevrilen, John Locke’un eserinde “neden her şeyin ismi yoktur? Sorusu ve ona imkânsız olduğunu cevaplamasıyla” başlattığı makalesinde, nesnelerin de isimlendirilmeleri hakkında çok yönlü tartışması bize bireylerin isimlerinin önemini bir daha gösterir. Tüm bu tartışmaların yanı sıra Türk kültüründe ad koymanın⁴ ayrı bir önemi olduğu düşünüldüğünde karakterlerin adlarının olmaması kişilerin eşleştirilmesinde pekiştireç olarak karşımıza çıkar. Bu konuda diğer bir unsur ise tecavüze uğrayan ve öldürülen kadındır. Zorla götürülmesi ve tecavüz edilmesi ardından öldürüldüğünde kimsenin aramaması dikkate alındığında ahlaken kabul göremeyen iki kadının o hayatlarının başlangıcı hissini veren bir zaman kırılması gibidir.

Sonuç olarak eserde toplum içerisinde kabul görmüş ve dışlanmış olarak iki kadına eşleşmiş kadın karakterler, mevcut toplumsal yapının kurbanları olarak karşımıza çıkar. Sıçan Ana’nın yavrularının bozulmuş toplumun ürünlerinden biri olan bir erkek tarafından hunharca katledilmiş olması ise kurbanlık algısını güçlendirmektedir.

Kaynaklar

Abdurrahman, Varis. “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, Milli Folklor, 16/61 (2004), 124-133

Dion, Kenneth L. “Names, Identity, and Self”. Names: A Journal of Onomastics 34/4 (1983), 245-257 <https://doi.org/10.1179/nam.1983.31.4.245>

Humm, Maggie. Feminist edebiyat eleştirisi, İstanbul: Say, 2002

⁴ Türk kültüründe ad koyma çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları için bakınız Abdurrahman:2004, Uysal: 2017.

İltaş, Hayat Deniz. *Sultan Raev'in Tımarhane Adlı Eserinde Alegori*. Ege Üniversitesi: Sosyal bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022

Jeshion, Robin. "The Significance of Names". *Mind and Language* 24/4 (2009), 370-403.

<https://doi.org/10.1111/j.1468-0017.2009.01367.x>

Raev, Sultan. *Haftanın Beşinci Günü*. Ankara: Bengü, 2011

Söylemez, Orhan. "Hakikati Yeterince Savunmak: Sultan Rayev". *Turkish Studies* 6/3 (2011), 93-99.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) <https://www.turksoy.org/genel-sekreter>
Erişim: 10 Aralık 2022.

Uysal, İ.N. "Adlar ve Ad Verme Geleneği Üzerine Bir Araştırma: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Örneği". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 60 (2017), 687-704.